

Przepisy techniczne w rozumieniu dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/34/WE. Prawne aspekty braku notyfikacji

Wprowadzenie

Tak zwane przepisy techniczne (o charakterze technicznym) wprowadzane przez państwa członkowskie mają istotne znaczenie z punktu widzenia zagwarantowania przede wszystkim zasady swobodnego przepływu towarów (art. 28 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹ (TFUE)), ale także zasady swobodnego przepływu usług (art. 56 TFUE)². Jak więc widać, przepisy techniczne dotyczą podstawowych swobód traktatowych. Ich ewentualny wpływ może mieć fundamentalne znaczenie dla realizacji wymienionych swobód w praktyce. Słusznie zauważa P.S.R.F. Mathijsen, że standardy techniczne stanowią „[...] another important element with regard to free movement of goods” oraz „[...] standards and technical regulations play a very important role in the functioning of the internal market”³.

¹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 115 z 9 V 2008 r.).

² Zob. A. Kaczorowska, *European Union Law*, London–New York 2013, s. 483 i n.; P.S.R.F. Mathijsen, *A Guide to European Union Law*, London 2007, s. 193 i n.; A. Arnulf, A. Dashwood, M. Dougan, M. Ross, E. Spaventa, D. Wyatt, *Wyatt and Dashwood's European Union Law*, London 2006, s. 535 i n.; P.J.G. Kapteyn, P. VerLoren van Themaat, *Introduction to the Law of the European Communities*, London–The Hague–Boston 1998, s. 590 i n.

³ „[...] inny ważny element w kontekście swobody przepływu towarów” oraz „[...] standardy i przepisy techniczne odgrywają bardzo ważną rolę w zakresie funkcjonowania wspólnego rynku” (tłum. aut.). Zob. P.S.R.F. Mathijsen, *A Guide...*, s. 204–205.

Wskazana instytucja jest – jak się wydaje – niedoceniana zarówno przez polskiego ustawodawcę, jak i przez organy państwa stosujące prawo. Jednym z nowszych przykładów braku zastosowania unijnych regulacji prawnych w obszarze przepisów technicznych są przepisy Ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych.

W przedmiotowym zakresie wyjaśnienia wymagają następujące zagadnienia: pojęcie przepisów technicznych i zakres przedmiotowy tego pojęcia, tryb postępowania w przypadku przyjmowania przez dane państwo członkowskie przepisów technicznych, w tym obowiązki nałożone przez przepisy unijne na państwo członkowskie oraz prawne skutki braku dochowania właściwego trybu postępowania oraz obowiązków ciążących na państwie członkowskim. W szczególności zdecydowanego wyjaśnienia wymaga status przepisów prawa o charakterze przepisów technicznych wprowadzonych w życie przez dane państwo członkowskie zgodnie z systemem prawnym prawa krajowego, niemniej bez dochowania obowiązków wynikających ze stosownych przepisów unijnych w owym zakresie, w tym możliwość stosowania takich przepisów względem jednostki.

1. Pojęcie przepisów technicznych na gruncie prawa Unii Europejskiej

Zgodnie z art. 1 pkt 11 Dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego⁴ „przepisy techniczne” (ang. *technical regulation*, fr. *règle technique*, niem. *technische Vorschrift*) oznaczają specyfikacje techniczne i inne wymagania bądź zasady dotyczące usług, włącznie z odpowiednimi przepisami administracyjnymi, których przestrzeganie jest obowiązkowe, *de iure* lub *de facto*, w przypadku wprowadzenia do obrotu, świadczenia usługi, ustanowienia operatora usług lub stosowania w państwie członkowskim bądź na przeważającej jego części, a także przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne państw członkowskich, z wyjątkiem określonych w art. 10, zakazujące produkcji, przywozu, wprowadzania do obrotu i stosowania produktu lub zakazujące świadczenia bądź korzystania z usługi lub ustanawiania

⁴ Dz. Urz. UE L 204 z 21 VII 1998 r., s. 37–48; polskie wydanie specjalne: rozdz. 13, t. 020, s. 337.

dostawcy usług. Zgodnie z dyrektywą przepisy techniczne swym zakresem przedmiotowym obejmują:

- przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne państwa członkowskiego, które odnoszą się albo do specyfikacji technicznych lub innych wymagań czy zasad dotyczących usług, albo do kodeksów zawodowych lub kodeksów postępowania, które z kolei odnoszą się do specyfikacji technicznych bądź do innych wymogów czy zasad dotyczących usług, zgodność z którymi pociąga za sobą domniemanie zgodności ze zobowiązaniami nałożonymi przez wspomniane przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne,
- dobrowolne porozumienia, w których władze publiczne są stroną umawiającą się, a które przewidują, w interesie ogólnym, zgodność ze specyfikacjami technicznymi lub innymi wymogami albo zasadami dotyczącymi usług, z wyjątkiem specyfikacji odnoszących się do przetargów przy zamówieniach publicznych,
- specyfikacje techniczne lub inne wymogi bądź zasady dotyczące usług, które powiązane są ze środkami fiskalnymi lub finansowymi mającymi wpływ na konsumpcję produktów lub usług przez wspomaganie przestrzegania takich specyfikacji technicznych czy innych wymogów bądź zasad dotyczących usług; specyfikacje techniczne lub inne wymogi bądź zasady dotyczące usług powiązanych z systemami zabezpieczenia społecznego nie są objęte tym znaczeniem.

Przedmiotowe przepisy obejmują także postanowienia o charakterze technicznym nałożone przez organy uprawnione przez władze państw członkowskich, a znajdujące się w wykazie sporządzonym przez Komisję przed dniem 5 sierpnia 1999 r. (w ramach Stałego Komitetu powołanego w myśl art. 5 dyrektywy 98/34/WE).

Przez „specyfikację techniczną” (ang. *technical specification*, fr. *spécification technique*, niem. *technische Spezifikation*) należy rozumieć, zgodnie z art. 1 pkt 3 dyrektywy 98/34/WE, specyfikację zawartą w dokumencie, który opisuje wymagane cechy produktu, takie jak: poziom jakości, wydajności i bezpieczeństwa lub wymiary, włącznie z wymaganiami mającymi zastosowanie do produktu w zakresie nazwy, pod jaką jest sprzedawany, terminologii, symboli, badań i metod badania, opakowania, oznakowania i etykietowania oraz procedur oceny zgodności. Termin „specyfikacja techniczna” obejmuje również metody produkcji oraz przetwórstwa stosowane w stosunku do produktów rolniczych, zgodnie z art. 38 ust. 1 Traktatu, produktów przeznaczonych do spożycia przez człowieka oraz zwierzęta, produktów leczniczych, określonych

w art. 1 dyrektywy Rady 65/65/EWG w sprawie zbliżenia przepisów wprowadzonych przez prawo, rozporządzenia bądź administracyjne działania w obszarze patentowych produktów medycznych⁵, a także metody produkcji oraz przetwarzania odnoszące się do innych produktów, gdzie mają one wpływ na ich charakterystykę.

Przez „inne wymagania” należy rozumieć wymagania inne niż specyfikacje techniczne nałożone na produkt w celu ochrony, w szczególności konsumentów i środowiska, które wpływają na jego cykl życiowy po wprowadzeniu go na rynek, takie jak: warunki użytkowania, powtórne przetwarzanie, ponowne zastosowanie lub składowanie, gdy takie warunki mogą mieć istotny wpływ na skład bądź rodzaj produktu lub jego obrót (art. 1 pkt 4 dyrektywy 98/34/WE).

Z kolei przez „zasadę dotyczącą usług” należy rozumieć wymóg o charakterze ogólnym odnoszący się do podejmowania i wykonywania działalności usługowych, w szczególności przepisy dotyczące dostawcy usług, usług i odbiorców usług („usługa” to każda usługa społeczeństwa informacyjnego, to znaczy każda usługa świadczona za wynagrodzeniem, na odległość, drogą elektroniczną i na indywidualne żądanie odbiorcy usług⁶). Dyrektywa 98/34/WE nie ma zastosowania do zasad odnoszących się do zagadnień objętych ustawodawstwem wspólnotowym w dziedzinie usług telekomunikacyjnych, określonych dyrektywą 90/387/EWG w sprawie wprowadzenia rynku wewnętrznego usług telekomunikacyjnych poprzez wdrożenie klauzuli otwartej sieci⁷. Ponadto dyrektywa nie ma zastosowania do zasad odnoszących się do zagadnień objętych ustawodawstwem wspólnotowym w dziedzinie usług finansowych, których niewyczerpujący wykaz został zawarty w załączniku VI do tejże dyrektywy. Także co do zasady (z wyjątkiem

⁵ Council Directive 65/65/EEC of 26 I 1965 on the approximation of provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action relating to proprietary medicinal products (Dz. Urz. WE L 22 z 9 II 1965 r., s. 369-373).

⁶ „Na odległość” oznacza usługę świadczoną bez równoczesnej obecności stron. „Drogą elektroniczną” oznacza, że usługa jest przesyłana pierwotnie i otrzymywana w miejscu przeznaczenia za pomocą sprzętu elektronicznego do przetwarzania (włącznie z kompresją cyfrową) oraz przechowywania danych i jest całkowicie przesyłana, kierowana i otrzymywana za pomocą kabla, odbiornika radiowego, środków optycznych lub innych środków elektromagnetycznych. „Na indywidualne żądanie odbiorcy usług” oznacza, że usługa świadczona jest poprzez przesyłanie danych na indywidualne żądanie. Zob. art. 1 pkt 2 dyrektywy 98/34/WE.

⁷ Council Directive 90/387/EEC of 28 VI 1990 on the establishment of the internal market for telecommunications services through the implementation of open network provision (Dz. Urz. WE L 192 z 24 VII 1990 r., s. 1-9).

art. 8 ust. 3 dyrektywy) dyrektywa 98/34/WE nie ma zastosowania do zasad ustanowionych przez właściwe podmioty rynków regulowanych lub dla rynków regulowanych w rozumieniu Dyrektywy Rady 93/22/EWG z dnia 10 maja 1993 r. w sprawie usług inwestycyjnych w zakresie papierów wartościowych⁸ bądź przez podmioty innych rynków lub dla innych rynków bądź organów realizujących operacje rozrachunkowe czy funkcje rozliczeniowe dla tych rynków. Zasada dotycząca usług traktowana jest jako szczególnie przeznaczona dla usług społeczeństwa informacyjnego, jeśli wziąć pod uwagę jej uzasadnienie i część operacyjną, z których wynika, że celem szczególnym, a także celem wszystkich lub pojedynczych jej przepisów jest regulacja tych usług w sposób precyzyjny i ujęty celowo. Przyjmuje się, że zasada ta nie jest adresowana do usług społeczeństwa informacyjnego, jeżeli odnosi się do tych usług w sposób dorozumiany lub marginalny (art. 1 pkt 5 dyrektywy 98/34/WE).

Dyrektywa 98/34/WE definiuje ponadto pojęcie „projektu przepisu technicznego” (art. 1 pkt 12). Zgodnie z tą definicją przez projekt przepisu technicznego rozumie się tekst specyfikacji technicznej lub innego wymogu bądź zasady dotyczących usług, włącznie z przepisami administracyjnymi mającymi na celu ich wdrożenie lub też właśnie wdrożonymi jako przepisy techniczne będące na etapie przygotowania, na którym to etapie mogą zostać wprowadzone zasadnicze zmiany.

W poprzednio obowiązującym unijnym akcie prawnym – Dyrektywie Rady 83/189/EWG z dnia 28 marca 1983 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych⁹ – definicje przepisów technicznych oraz specyfikacji technicznych były mniej szczegółowe i miały węższe zakresy. Pojęcie specyfikacji technicznej poszerzone zostało w dyrektywie 98/34/WE o opis wymagań mających zastosowanie do produktu w zakresie nazwy, pod jaką jest sprzedawany, oraz opis procedur oceny zgodności (por. art. 1 pkt 3 dyrektywy 83/189/EWG). Ponadto w zdaniu drugim art. 1 pkt 3 dyrektywy 98/34/WE poszerzeniu uległa definicja specyfikacji technicznych o metody produkcji oraz przetwórstwa stosowanego w stosunku do produktów rolniczych, zgodnie z art. 38 ust. 1 Traktatu, produktów przeznaczonych do spożycia przez człowieka oraz zwierzęta, produktów leczniczych (określonych w art. 1 dyrektywy 65/65/EWG), ponadto o metody produkcji oraz przetwarzania odnoszące się do innych produktów, gdy mają one wpływ na ich charakterystykę.

⁸ Dz. Urz. WE L 141 z 11 VI 1993 r., s. 27–46; polskie wydanie specjalne: rozdz. 6, t. 2, s. 43–62.

⁹ Dz. Urz. WE L 109 z 26 IV 1983 r., s. 8–12.

Z kolei zakres przedmiotowy pojęcia przepisów technicznych poszerzony został o inne poza specyfikacjami technicznymi wymagania (ang. *other requirements*), a także wyeliminowane zostało wyłączenie z zakresu tego pojęcia przepisów wprowadzanych przez władze lokalne (ang. *local authorities*; por. art. 1 pkt 5 in fine dyrektywy 83/189/EWG). Na uwagę zasługuje nadto rozszerzenie pojęcia przepisów technicznych ze specyfikacji technicznych i innych wymagań, także *expressis verbis*, na „zasady dotyczące usług”. Wskazany zabieg dokonany został nowelizacją dyrektywy 98/34/WE przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 98/48/WE z dnia 20 lipca 1998 r. zmieniającą dyrektywę 98/34/WE ustanawiającą procedurę udzielania informacji w zakresie norm i przepisów technicznych¹⁰. Dyrektywa 98/34/WE zawiera obecnie szczegółową definicję „usługi” (art. 1 pkt 2) oraz „zasady dotyczącej usług” (art. 1 pkt 5 dyrektywy).

W dyrektywie 98/34/WE wyłączeniu z zakresu pojęcia przepisów technicznych podlegają przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne państw członkowskich lub dobrowolne porozumienia, dzięki którym państwa członkowskie:

- wprowadzają przepisy zgodne z wiążącymi aktami wspólnotowymi, które skutkują przyjęciem specyfikacji technicznych i zasad dotyczących usług,
- wypełniają zobowiązania wynikające z umów międzynarodowych, za sprawą których przyjmowane są wspólnotowe specyfikacje techniczne, lub z zasad dotyczących usług we Wspólnocie,
- stosują klauzule bezpieczeństwa wprowadzone przez obowiązujące wspólnotowe akty prawne,
- stosują art. 8 ust. 1 dyrektywy Rady 92/59/EWG w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów¹¹,
- ograniczają się do wykonania orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (obecnie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej),

¹⁰ Dz. Urz. WE L 217 z 5 VIII 1998 r., s. 18–26. Zmianie uległa także nazwa dyrektywy 98/34/WE: z dyrektywy „ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych” na „ustanawiającą procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego”.

¹¹ Council Directive 92/59/EEC of 29 June 1992 on general product safety (Dz. Urz. WE L 228 z 11 VIII 1992 r., s. 24–32). Na temat prawnych regulacji w zakresie bezpieczeństwa produktów w UE zob. K. Purnhagen, *The Politics of Systematization in EU Product Safety Regulation: Market, State, Collectivity and Integration*, Dordrecht 2013, s. 1 i n.

- ograniczają się do wprowadzenia zmian w przepisach technicznych w rozumieniu art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/32/WE, zgodnie z wnioskiem Komisji zmierzającym do usunięcia przeszkód w handlu lub, w przypadku zasad dotyczących usług, w swobodnym przepływie usług bądź w swobodzie przedsiębiorczości podmiotów gospodarczych w dziedzinie usług.

Ponadto wyłączeniu podlegają przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne państw członkowskich zakazujące produkcji, o ile nie utrudniają swobodnego przepływu towarów (art. 10 ust. 2 w zw. z art. 1 pkt 11 zd. pierwsze in fine dyrektywy 98/34/WE). To wyłączenie dotyczy przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich bądź dobrowolnych porozumień zakazujących produkcji, przywozu, obrotu lub użytkowania danego produktu.

Przedstawione uregulowanie prawne pojęcia przepisów technicznych i specyfikacji technicznych w pełni zaspokaja konieczność wyjaśnienia „pojęcia przepisów technicznych; w szczególności przepisów, na podstawie których organy władzy odnoszą się do specyfikacji technicznych lub innych wymagań lub zachęcają do ich przestrzegania, oraz przepisów dotyczących produktów, z którymi związane są organy władzy publicznej, w interesie publicznym nakładają na taki wymóg lub specyfikację mocniej wiążącą wartość, niż miałyby one wyjściowo na mocy ich pochodzenia” (ust. 12 preambuły do dyrektywy 98/34/WE). Parlament Europejski i Rada z całą siłą podkreślają cele przedmiotowej regulacji: „Rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez wewnętrznych granic, w którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału; zatem zakaz wprowadzania ograniczeń ilościowych dotyczących przepływu towarów oraz środków o skutkach równoważnych jest jedną z podstawowych zasad Wspólnoty” (ust. 2 preambuły do dyrektywy 98/34/WE) oraz „Bariery w handlu wpływające z przepisów technicznych dotyczących produktu są dopuszczalne jedynie tam, gdzie są konieczne do spełnienia niezbędnych wymagań oraz gdy służą interesowi publicznemu, którego stanowią gwarancję” (ust. 4). W konsekwencji „Komisja bezwzględnie musi mieć dostęp do niezbędnej informacji technicznej przed przyjęciem przepisów technicznych; zatem państwa członkowskie zobowiązane do ułatwiania wykonania tego zadania na mocy art. 5 Traktatu powinny powiadamiać Komisję o swoich projektach w dziedzinie przepisów technicznych. Wszystkie państwa członkowskie muszą być powiadamiane o przepisach technicznych planowanych przez jakiekolwiek Państwo Członkowskie” (ust. 5-6

preambuły do dyrektywy 98/34/WE). Wynika z tego w oczywisty sposób, że celem ochrony tej regulacji prawnej jest swobodny przepływ towarów jako jedna z podstawowych swobód TFUE (s. 47 i n.).

2. Przepisy techniczne na gruncie prawa polskiego

W polskim systemie prawnym Dyrektywę 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającą procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych wdraża Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji¹² oraz wydane na podstawie art. 12 ust. 2 tejsze ustawy Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych¹³.

Zgodnie z powyższym rozporządzeniem Rady Ministrów (§ 2 pkt 5) przez przepis techniczny należy rozumieć:

- „- specyfikacje techniczne,
- inne wymagania,
 - przepisy dotyczące usług,
 - regulacje wprowadzające zakaz produkcji, przywozu lub wprowadzania produktu do obrotu, świadczenia usług lub prowadzenia działalności polegającej na świadczeniu usług,
 - regulacje pośrednio ograniczające wprowadzanie do obrotu produktów, świadczenie usług lub prowadzenie działalności polegającej na świadczeniu usług, a w szczególności:
 - a) przepisy powołujące specyfikacje techniczne lub wymagania niezawarte w przepisach prawnych, których stosowanie zapewnia domniemanie spełnienia wymagań wynikających z tych przepisów,
 - b) postanowienia porozumień, których stroną są organy administracji rządowej i które zawierają zobowiązania do stosowania, w interesie publicznym, specyfikacji technicznych lub innych wymagań, z wyłączeniem umów podlegających przepisom ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych¹⁴,
 - c) postanowienia porozumień dobrowolnych, których stroną są organy administracji rządowej i które zawierają zobowiązania do

¹² Dz. U. Nr 169, poz. 1386 ze zm.

¹³ Dz. U. Nr 239, poz. 2039 ze zm.

¹⁴ Obecnie przepisom ustawy z dnia 29 I 2004 r. Prawo zamówień publicznych. (Dz. U. 2013, poz. 907 ze zm.).

stosowania, w interesie publicznym, specyfikacji technicznych lub innych wymagań, z wyłączeniem umów podlegających przepisom o zamówieniach publicznych, zwanych dalej «porozumieniami dobrowolnymi»,

- d) przepisy wpływające na wielkość obrotu produktami i usługami za pomocą instrumentów finansowych, w tym podatkowych, z wyłączeniem przepisów z zakresu ubezpieczeń społecznych”.

Z kolei przez „projekt aktu prawnego zawierającego przepisy techniczne” należy rozumieć projekt „opracowany na zasadach i w trybie określonym w odrębnych przepisach, w którym mogą zostać wprowadzone znaczące zmiany” (§ 2 pkt 5a rozporządzenia Rady Ministrów).

Przez „specyfikację techniczną” należy rozumieć specyfikację określającą cechy produktu, w szczególności w zakresie jakości, parametrów technicznych, bezpieczeństwa lub wymiarów, w tym w odniesieniu do nazewnictwa, symboli, badań, opakowania, znakowania lub oznaczania, a także procedury oceny zgodności tego produktu oraz wymagania dotyczące metod i procesów produkcji produktów rolnych, produktów przeznaczonych do spożycia przez ludzi lub zwierzęta, produktów leczniczych i innych produktów, jeżeli wywierają one wpływ na cechy produktu (§ 2 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów).

Jak widać, przywołana polska regulacja prawna w omawianym zakresie nie stanowi dokładnej kopii słów dyrektywy 98/34/WE, niemniej analiza przedmiotowych przepisów pozwala stwierdzić, że Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych swym zakresem przedmiotowym pokrywa się z dyrektywą. Pozostaje natomiast do rozstrzygnięcia zagadnienie, czy regulacja prawna rozporządzenia Rady Ministrów nie powinna mieć swego miejsca w ustawie.

3. Obowiązki państw członkowskich w związku z przepisami technicznymi

Państwa członkowskie, na podstawie art. 8 ust. 1 dyrektywy 98/34/WE, zobowiązane są informować Komisję Europejską o każdym projekcie legislacyjnym zawierającym przepisy techniczne przed ich ostatecznym przyjęciem przez właściwe organy danego państwa członkowskiego. Do samego projektu przedkładanego Komisji winna być dołączona także informacja o podstawie prawnej danych uregulowań technicznych (chyba

że podstawa ta jest wyraźnie ujęta w przedkładanym projekcie; art. 8 akapit 1 in fine). Wyłączeniu spod wymienionego obowiązku podlegają projekty tych przepisów, które stanowią wdrożenie (transpozycję) normy międzynarodowej lub europejskiej. W takim przypadku państwa członkowskie przekazują Komisji jedynie informację w tym zakresie.

W przypadku gdy dany projekt ma na celu ograniczenie obrotu lub stosowania substancji chemicznej, preparatu bądź produktu w interesie zdrowia publicznego, ochrony konsumenta czy środowiska, państwa członkowskie przekazują streszczenie lub odniesienia wszelkich ważnych danych odnoszących się do substancji, preparatu bądź produktu oraz do znanych i dostępnych środków zastępczych, gdy taka informacja może być dostępna, i przekazują informację o przewidywanych skutkach dla zdrowia publicznego, ochrony konsumenta i środowiska, wraz z analizą ryzyka, sporządzą zgodnie z zasadami ogólnymi dotyczącymi oceny ryzyka substancji chemicznych, określonymi w art. 10 ust. 4 Rozporządzenia Rady nr 793/93/EWG z dnia 23 marca 1993 r. w sprawie oceny i kontroli rodzajów ryzyka stwarzanych przez istniejące substancje¹⁵ w przypadku istniejących substancji oraz w art. 3 ust. 2 Dyrektywy Rady 67/548/EWG z dnia 27 czerwca 1967 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawodawczych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do klasyfikacji, pakowania i etykietowania substancji niebezpiecznych¹⁶ w przypadku nowych substancji.

Komisja niezwłocznie informuje o danym projekcie pozostałe państwa członkowskie (art. 8 ust. 1 akapit 5 dyrektywy 98/34/WE). W zakresie przepisów mogących utrudniać handel (swobodny przepływ towarów) Komisja oraz inne państwa członkowskie mogą zgłaszać względem danego projektu swoje uwagi, które co do zasady winne być wzięte pod uwagę przez państwo członkowskie – projektodawcę przepisów technicznych („państwo członkowskie uwzględnia te uwagi tak dalece, jak to możliwe, w kolejnych pracach nad projektem przepisów technicznych” – art. 8 ust. 2 dyrektywy 98/34/WE). Następnie państwo członkowskie – projektodawca przepisów technicznych – zobowiązane jest do przesłania Komisji ostatecznego tekstu tychże przepisów technicznych (art. 8 ust. 3 dyrektywy 98/34/WE).

Wszelkie informacje dostarczane w przedstawianym trybie są jawne (nie są poufne – art. 8 ust. 4 dyrektywy). Dane państwo członkowskie

¹⁵ Dz. Urz. WE L 84 z 5 IV 1993 r., s. 1-161.

¹⁶ Dz. Urz. WE L 196 z 16 VIII 1967 r., s. 1-98; polskie wydanie specjalne: rozdz. 13, t. 1, s. 27-31.

może wnieść o utajnienie informacji, niemniej taki wniosek winien być uzasadniony. Stały Komitet powołany na podstawie art. 5 dyrektywy 98/34/WE, składający się z przedstawicieli państw członkowskich, oraz władze krajowe mogą zasięgnąć porady eksperckiej u osoby fizycznej lub prawnej z sektora prywatnego (art. 4 akapit 2).

Co więcej, przyjęcie projektu przepisów technicznych przez dane państwo członkowskie odraczane jest automatycznie na okres 3 miesięcy od daty otrzymania przez to państwo komunikatu Komisji, o którym mowa wyżej (art. 9 ust. 1 dyrektywy 98/34/WE). Odroczeniu o 4 miesiące podlega przyjęcie projektu przepisów technicznych w postaci dobrowolnego porozumienia, zaś o 6 miesięcy przyjęcie wszelkich innych projektów przepisów technicznych, z wyjątkiem projektów zasad dotyczących usług, począwszy od daty otrzymania przez Komisję komunikatu określonego w art. 8 ust. 1, jeżeli Komisja lub inne państwo członkowskie dostarczy szczegółową opinię, w terminie 3 miesięcy od tej daty, stwierdzającą, że przewidziany środek może stworzyć bariery w swobodnym przepływie towarów w obrębie rynku wewnętrznego. Państwo członkowskie, którego to dotyczy, przedkłada Komisji sprawozdanie z działań, jakie proponuje podjąć w związku z wymienioną szczegółową opinią, a następnie Komisja wypowiada się na temat tej reakcji.

Możliwe jest nawet odroczenie przyjęcia projektu o 12 miesięcy, począwszy od daty otrzymania przez Komisję komunikatu określonego w art. 8 ust. 1, jeżeli w ciągu 3 miesięcy po tej dacie Komisja ogłosi swój zamiar sporządzenia projektu lub przyjęcia dyrektywy, rozporządzenia lub decyzji w określonej, przedmiotowej dziedzinie bądź jeżeli Komisja ogłosi, że przedłożony projekt przepisu technicznego dotyczy zagadnienia objętego projektem dyrektywy, rozporządzenia lub decyzji przedstawionej Radzie (art. 9 ust. 4 i 5 dyrektywy 98/34/WE). Jeżeli w okresie obowiązywania zasady *standstill* (zakaz zmian) Rada przyjmie wspólne stanowisko, to okres ten zostanie przedłużony do 18 miesięcy (art. 9 ust. 5).

Przedstawione odroczenie przyjęcia projektu przepisów technicznych stanowi realizację zasady *standstill* w przedmiotowym zakresie. Utrzymanie tej zasady podkreślone jest w ust. 17 preambuły do dyrektywy 98/34/WE.

Zasada *standstill* przestaje obowiązywać (wygasa) wraz z powiadomieniem danego państwa członkowskiego przez Komisję o rezygnacji z zamiaru przygotowania projektu lub przyjmowania wspólnotowego aktu prawnego, wraz z poinformowaniem danego państwa członkowskiego

przez Komisję o wycofaniu swojego projektu, oraz z chwilą gdy Komisja lub Rada przyjmą wiążący wspólnotowy akt prawny (art. 9 ust. 6 dyrektywy 98/34/WE).

Ponadto generalnie obowiązywanie zasady *standstill* podlega wyłączeniu w sytuacji, gdy z pilnych przyczyn, spowodowanych przez poważne i nieprzewidziane okoliczności odnoszące się do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego, ochrony zwierząt lub roślin oraz, w stosunku do zasad dotyczących usług, również dla porządku publicznego, w szczególności ochrony nieletnich, państwo członkowskie jest zobowiązane przygotować przepisy techniczne w bardzo krótkim czasie w celu ich natychmiastowego przyjęcia i wprowadzenia w życie bez możliwości jakichkolwiek konsultacji, lub też w sytuacji, gdy z nagłych powodów, spowodowanych przez poważne okoliczności odnoszące się do ochrony bezpieczeństwa i integralności systemu finansowego, w szczególności ochrony depozytariuszy, inwestorów i osób ubezpieczonych, państwo członkowskie jest zobowiązane natychmiast przyjąć i wprowadzić w życie przepisy w sprawie usług finansowych. Państwa członkowskie przedstawiają wtedy w komunikacie, określonym w art. 8, przyczyny, które wskazują na pilność podejmowanych środków. Następnie Komisja niezwłocznie przedstawia swoje stanowisko co do wymienionego komunikatu. Komisja podejmuje stosowne działania w przypadkach, gdy przedmiotowa procedura jest niewłaściwie stosowana. Jednocześnie na Komisji ciąży obowiązek bieżącego informowania Parlamentu Europejskiego o sytuacji w przedmiotowym zakresie (art. 9 ust. 7 dyrektywy 98/34/WE).

Na dalszą uwagę zasługują wszelkie pozostałe rygory proceduralne przewidziane w dyrektywie 98/34/WE, jak np. obowiązek ciążyący na państwie członkowskim polegający na przedkładaniu Komisji sprawozdania zawierającego propozycje działań stanowiących reakcję na szczegółową opinię Komisji (art. 9 ust. 2 przedostatni i ostatni akapit dyrektywy 98/34/WE).

4. Prawne skutki braku dopełnienia obowiązku notyfikacji przepisów technicznych

Zagadnienie prawnych skutków braku dopełnienia obowiązku uprzedniej notyfikacji przepisów technicznych przez dane państwo członkowskie zostało w pełni wyjaśnione w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej („Trybunał” lub „Trybunał Sprawiedliwości”),

tj. Trybunału Sprawiedliwości i Sądu (ang. *General Court*, dawny Sąd Pierwszej Instancji).

Zgodnie z orzeczeniem Trybunału z 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-194/94 *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL*¹⁷ przepisy techniczne niezgłoszone przez dane państwo członkowskie Komisji (w trybie stosownej notyfikacji zgodnie z dyrektywą 98/34/WE) nie mogą być stosowane. Innymi słowy, przepisy nienotyfikowane należy traktować jako bezskuteczne i niewykonalne przeciwko jednostce („that breach of the obligation to notify renders the technical regulations concerned inapplicable, so that they are unenforceable against individuals”)¹⁸.

W przywołanej sprawie C-194/94 *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL* rząd Belgii argumentował, że ewentualna niemożność stosowania przepisów wprowadzonych przez państwo członkowskie z naruszeniem obowiązku notyfikacji Komisji przez organy państwa spowoduje powstanie „prawodawczej próżni” („legislative vacuum”), co w dalszej kolejności przyniesie zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i obywateli¹⁹. Argument ten nie spotkał się z aprobatą Trybunału, który wskazał, że celem dyrektywy (ówczesnie jeszcze dyrektywy Rady 83/189/EWG) jest „nie tylko po prostu informowanie Komisji” („not simply to inform the Commission”) o przepisach technicznych. *Ratio legis* dyrektywy polega bowiem na umożliwieniu Komisji i innym państwom członkowskim zbadania, czy dane przepisy techniczne stanowią przeszkody w handlu sprzeczne z Traktatem bądź przeszkody, które można zniwelować poprzez przyjęcie wspólnych lub zharmonizowanych środków, a także umożliwienie zaproponowania zmian w środkach projektowanych przez dane państwo członkowskie. Celem jest „wylimitowanie bądź ograniczenie przeszkód w handlu” („a more general aim of eliminating or restricting obstacles to trade”)²⁰.

W konsekwencji, zdaniem Trybunału, naruszenie obowiązku notyfikacji projektu aktu prawnego zawierającego przepisy techniczne powoduje brak możliwości zastosowania takich przepisów przeciwko jednostce

¹⁷ Judgment of the Court of 30 April 1996, *CIA Security International SA v. Signalson SA and Securitel SPRL*, case C-194/94, European Court Reports (ECR) 1996, s. I-02201, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61994CJ0194> (dostęp: 8 IV 2014).

¹⁸ Zob. ust. 54 uzasadnienia. Brak jest oficjalnej polskiej wersji językowej tego orzeczenia; tłumaczenia pochodzą od autora artykułu.

¹⁹ Zob. ust. 52 uzasadnienia.

²⁰ Zob. ust. 41 i 50 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-194/94.

(osobie prawnej, osobie fizycznej) bądź przeciwko innemu podmiotowi praw i obowiązków; „so that they are unenforceable against individuals”²¹. Trafnie więc sformułowała swe stanowisko Komisja; zgodnie z nim w przypadku braku notyfikacji przepisów o charakterze technicznym po stronie jednostki występuje prawnie ugruntowane oczekiwanie, że właściwe sądy krajowe odmówią stosowania takich przepisów²².

Identyczne jak wyżej zdanie przedstawił Rzecznik Generalny Michael B. Elmer w swej opinii przedłożonej w dniu 24 października 1995 r. w sprawie C-194/94 *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL*²³. Stwierdził on autorytatywnie, że „[...] zgodnie z powyższym przepisy techniczne nienotyfikowane nie będą wykonalne względem jednostki. Nienotyfikowane przepisy techniczne nie mogą w konsekwencji stanowić podstawy do nałożenia na przedsiębiorcę jakiegokolwiek kary, ani też nie mogą powstrzymać go przed obrotem produktem, który jest niezgodny z tymi przepisami”²⁴. Jednocześnie Rzecznik Generalny zauważa, że co do zasady prawna regulacja wprowadzona w życie przez państwo członkowskie bez dopełnienia obowiązku notyfikacji obowiązuje. Samo niedopełnienie rzezonego obowiązku nie sprawia, że przepisy te nie wchodzą w życie²⁵. Jednakże przepisy takie nie mogą być stosowane względem jednostki, szczególnie na jej niekorzyść (stanowiąc między innymi podstawę do nałożenia kar pieniężnych na jednostkę). Tym samym Rzecznik Generalny rozróżnił notyfikację przepisów technicznych i prawne skutki jej niedopełnienia od innych trybów notyfikacji (przewidzianych przez inne przepisy UE), bez szczegółowych reguł proceduralnych²⁶.

²¹ Zob. ust. 54 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-194/94.

²² „The Commission therefore considers that litigants have a right to expect national courts to refuse to enforce national technical regulations which have not been notified as required by Community law”. Por. ust. 37 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-194/94.

²³ Judgment of the Court of 30 April 1996, *CIA Security International SA v. Signalson SA and Securitel SPRL*, case C-194/94, ECR 1996, s. I-02201, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61994CJ0194> (dostęp: 8 IV 2014).

²⁴ „[...] accordingly technical regulations which have not been notified will not be enforceable in relation to individuals. A non-notified regulation will consequently not furnish a basis for imposing a penalty on a trader or prevent him from marketing a product which does not comply with the regulations”. Por. ust. 67 opinii Rzecznika Generalnego przedłożonej w dniu 24 X 1995 r. w sprawie *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL*, Opinion of Advocate General Elmer, delivered on 24 X 1995, case no. C-194/94, ECR 1996, s. I-2204-I-2229.

²⁵ Zob. ust. 63 opinii.

²⁶ Zob. ust. 54 opinii.

Można zauważyć, że w zakresie obowiązku notyfikowania określonych działań przez państwa członkowskie w innych przypadkach, we wcześniejszych swych orzeczeniach, Trybunał nie formułował wniosku co do braku możliwości stosowania określonych przepisów względem jednostki (orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z 18 lutego 1986 r. w sprawie 174/84 *Bulk Oil (Zug) AG przeciwko Sun International Limited and Sun Oil Trading Company*²⁷). Podobnie jak w sprawie 174/84 Trybunał orzekł w sprawie 380/87 *Enichem Base i inni przeciwko Comune di Cinisello Balsamo* (orzeczenie z 13 lipca 1989 r.)²⁸. W tym orzeczeniu Trybunał uznał, że „[a]rtykuł 3 ust. 2 dyrektywy 75/442²⁹, prawidłowo interpretowany, nie daje jednostce jakiegokolwiek prawa, które może być przywołane przed sądami krajowymi w celu unieważnienia bądź zawieszenia krajowych przepisów na tej podstawie, że przepisy te nie były wcześniej zgłoszone Komisji Wspólnot Europejskich”³⁰. Jednakże Rzecznik Generalny Sir Francis Geoffrey Jacobs w swej opinii przedłożonej w dniu 16 marca 1989 r. w sprawie 380/87 *Enichem Base i inni przeciwko Comune di Cinisello Balsamo*³¹ zauważył, że należy rozróżnić te regulacje wymagające notyfikacji, które wprowadzają szczegółowy tryb postępowania, terminy, możliwość zgłaszania komentarzy czy wniosków przez państwa członkowskie, a wreszcie zawieszenie wejścia w życie nie-notyfikowanych przepisów, od regulacji, które wymienionych elementów procedury nie wprowadzają³². W tym ostatnim przypadku nie ma podstaw

²⁷ Judgment of the Court of 18 II 1986, *Bulk Oil (Zug) AG v. Sun International Limited and Sun Oil Trading Company*, case 174/84, ECR 1986, s. 559, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61984CJ0174> (dostęp: 8 IV 2014). Zob. również ECR 1996, s. 861–875.

²⁸ Judgment of the Court of 13 VI 1989, *Enichem Base and others v. Comune di Cinisello Balsamo*, case 380/87, ECR 1989, s. 02491, <http://www.dkrnet.de/data/curia/jurispr/84-88/numdoc=61987J0380&lg=EN.htm> (dostęp: 8 IV 2014).

²⁹ Dyrektywa Rady 75/442/EWG z dnia 15 VII 1975 r. w sprawie odpadów (Dz. Urz. WE L 194 z 25 VII 1975 r., s. 39).

³⁰ „It must therefore be stated in reply to the third question that Article 3(2) of Directive 75/442, properly construed, does not give individuals any right which they may enforce before national courts in order to obtain the annulment or suspension of national rules falling within the scope of that provision on the ground that the rules were adopted without having been previously communicated to the Commission of the European Communities”, ust. 24 uzasadnienia do orzeczenia Trybunału z 13 VI 1989 r. w sprawie *Enichem Base i inni przeciwko Comune di Cinisello Balsamo*.

³¹ Opinion of Advocate General Sir Francis Geoffrey Jacobs delivered on 16 III 1989, case no. 380/87, *Enichem Base and others v. Comune di Cinisello Balsamo*, ECR 1989, s. 2503–2510, dalej „Opinion of Advocate General Jacobs”.

³² Opinion of Advocate General Jacobs, s. 2507. Zob. ust. 14 opinii: „On the second part of the second question, which raises the issue whether a failure to inform the Commission might render the measures unlawful, a comparison between Directive 83/189 and

do formułowania twierdzenia, że zaniedbanie poinformowania Komisji o wprowadzaniu w życie danych przepisów skutkuje automatycznie ich nielegalnością. W takich przypadkach Komisja winna podejmować określone kroki mające na celu harmonizację przepisów krajowych³³.

Odnosząc się do regulacji prawnej dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, należy stwierdzić, że tryb notyfikacji przepisów technicznych jest na tyle szczegółowy i specyficzny, w tym zawierający określone terminy (nieobecne w przypadku innych trybów notyfikacji), że w konsekwencji przekroczone zostają granice relacji li tylko instytucjonalnych (ang. *institutional relationships*) pomiędzy danym państwem członkowskim a Wspólnotą. Tak więc prawne skutki braku notyfikacji muszą dotknąć także sfery praw jednostki, szczególnie w aspekcie ochronnym.

Linia orzecznicza, zapoczątkowana orzeczeniem w sprawie C-194/94 *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL*, znalazła swą kontynuację w dalszych wyrokach Trybunału. I tak, w orzeczeniu z 21 kwietnia 2005 r. w sprawie C-267/03 *Postępowanie karne przeciwko Larsowi Erikowi Staffanowi Lindbergowi*³⁴ Trybunał słusznie zauważył, że

the Directive on waste is instructive. The former Directive contains detailed provisions enabling the Commission and other Member States to make comments on the notified drafts and requires Member States in certain circumstances to postpone the adoption of the drafts for certain periods. There are no corresponding provisions in the Directive on waste, which is confined in this respect to the obligation to inform the Commission. In consequence, in the absence of any prescribed procedure for suspension of introduction of the measure, or for Community control, it cannot be maintained that a failure to inform the Commission has the effect of rendering the measures unlawful. That is not to say that notification has no practical consequences: as the agent for the Commission pointed out at the hearing, notification might lead the Commission to propose measures for the harmonization of national legislation where there might otherwise be an obstacle to the functioning of the common market; or it might lead the Commission to recommend the Member State to postpone implementation of the measure. But that is quite different from the cases where there is an obligation to suspend implementation, or where a failure to inform the Commission renders the measure unlawful”.

³³ Opinion of Advocate General Jacobs, s. 2508.

³⁴ Wyrok Trybunału (druga izba) z 21 IV 2005 r. w sprawie C-267/03 *Postępowanie karne przeciwko Larsowi Erikowi Staffanowi Lindbergowi*, Zb. Orz. 2005, s. I-3269, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0267&from=PL> (dostęp: 11 IV 2014); sentencja wyroku została opublikowana również w Dz. Urz. C 143 z 11 VI 2005 r., s. 9–10. Zob. nadto opinię Rzecznika Generalnego Naila Fennelly’ego, przedłożoną w tej sprawie w dniu 12 II 1998 r. Opinion of Advocate General Fennelly delivered on 12 II 1998, ECR 1998, s. I-3713–I-3724. Zob. w szczególności ust. 32–34 oraz wnioski końcowe opinii (ust. 35): „Council Directive 83/189/EEC of 28 March 1983 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and

„dyrektywa 83/189 ma na celu – poprzez kontrolę prewencyjną – chronić swobodny przepływ towarów, który jest jedną z podstaw Wspólnoty”³⁵. Wcześniej podobne stanowisko Trybunał zajął w orzeczeniu z 16 czerwca 1998 r. w sprawie C-226/97 *Postępowanie karne przeciwko Johannesowi Martinusowi Lemmensowi*³⁶ (niemniej w tej sprawie Trybunał odmówił słuszności zarzutowi braku notyfikowania określonych przepisów, na podstawie których dopuszczono do obrotu dany produkt³⁷). Podobnie w orzeczeniu z 8 września 2005 r. w sprawie C-303/04 *Lidl Italia Srl przeciwko Comune di Stradella*³⁸. Trybunał podkreślił w tym orzeczeniu, iż „z utrwalonego orzecznictwa wynika, że dyrektywa 98/34 ma na celu ochronę za pomocą

regulations should be interpreted as not requiring a Member State to abstain from applying national provisions such as the Regeling Ademanalyse, which have not been notified to the Commission in accordance with Article 8 of the Directive, in criminal proceedings instituted for an offence contrary to Article 8(2)(a) of the *egenverkeerswet* 1994”. Jak widać, w swej opinii Rzecznik Generalny kontynuował wcześniejszą linię orzeczniczą.

³⁵ Ust. 48 uzasadnienia. Zob. nadto opinię Rzecznika Generalnego Sir Francisca Geofreya Jacobsa, przedłożoną w tej sprawie w dniu 16 XII 2004 r. Opinion of Advocate General Jacobs delivered on 16 XII 2004, ECR 2004, s. I-3250–I-3268, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CC0267&from=PL> (dostęp: 11 IV 2014). Zob. w szczególności ust. 93 opinii: „Nor is the case comparable with Lemmens, in which the Court decided that failure to notify a technical regulation concerning breath-analysis equipment could not be raised as a defence to a criminal charge brought under a different provision but based on evidence obtained by equipment authorised in accordance with the regulation in issue. Here, the prosecution is for breach of the non-notified regulation itself and it must be possible to raise the failure to notify in defence”.

³⁶ Judgment of the Court of 16 VI 1998, *Criminal proceedings against Johannes Martinus Lemmens*, case C-226/97, ECR 1998, s. I-3711, I-3725 i n., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61997CJ0226&from=EN> (dostęp: 11 IV 2014). „In that regard, it should be noted that, in paragraph 40 of its judgment in *CIA Security International*, cited above, the Court emphasised that the Directive is designed to protect, by means of preventive control, freedom of movement for goods, which is one of the foundations of the Community. This control serves a useful purpose in that technical regulations covered by the Directive may constitute obstacles to trade in goods between Member States, such obstacles being permissible only if they are necessary to satisfy compelling requirements relating to the public interest”. Ust. 32 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-226/97.

³⁷ W istocie jednak orzeczenie dotyczyło możliwości przedstawienia dowodów w procesie karnym pozyskanych za pomocą produktu (alkotestu) dopuszczonego do obrotu przepisami nienotyfikowanymi zgodnie z dyrektywą. Zob. ust. 37 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-226/97.

³⁸ Wyrok Trybunału (piąta izba) z 8 IX 2005, *Lidl Italia Srl przeciwko Comune di Stradella (wniosek Tribunale di Voghera o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym)*, sprawa C-303/04, Dz. Urz. UE C 281 z 12 XI 2005 r., s. 4, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2005/281/08&qid=1397757735243&from=PL> (dostęp: 11 IV 2014); Zb. Orz. 2005, s. I-7867, <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=59571&pageInd ex=0&doclang=PL&dir=&occ=first&part=1&cid=25927> (dostęp: 11 IV 2014).

kontroli prewencyjnej swobodnego przepływu towarów, który jest jedną z podstaw Wspólnoty oraz że kontrola ta jest o tyle przydatna, iż przepisy techniczne objęte tą dyrektywą mogą stanowić przeszkody w handlu między państwami członkowskimi, które to przeszkody dopuszczalne są jedynie wówczas, gdy są niezbędne, aby spełnić wymogi nadrzędne, których przestrzeganie leży w interesie ogólnym” oraz „[p]onieważ obowiązek notyfikacji, o którym mowa jest w szczególności w art. 8 ust. 1 akapit 1 dyrektywy 98/34, stanowi główny środek sprawowania tej wspólnotowej kontroli, jego skuteczność wzmocni fakt, że dyrektywę tę interpretować się będzie w ten sposób, iż niedopełnienie obowiązku notyfikacji stanowi istotne uchybienie proceduralne, które może powodować, że odnośne przepisy techniczne nie mogą być stosowane przez sąd, a w rezultacie nie mają mocy obowiązującej wobec osób prywatnych (zob. przywołane wyroki w sprawie *CIA Security International*, pkt 44, 48 i 54 oraz *Lemmens*, pkt 33)”. „[...] art. 8 ust. 1 akapit 1 dyrektywy 98/34 należy interpretować w ten sposób, że do sądu krajowego należy odmowa zastosowania przepisu prawa krajowego stanowiącego przepis techniczny, takiego jak art. 19 ustawy nr 93/2001, jeżeli nie został on notyfikowany Komisji przed jego przyjęciem”³⁹.

5. Przepisy techniczne w Ustawie z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych

Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych⁴⁰ weszła w życie z dniem 1 stycznia 2010 r. (art. 145 ustawy). Wprowadziła ona szereg przepisów o tzw. charakterze technicznym, podlegających regulacji prawnej Dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego.

Jak zauważa się w uzasadnieniu rządowego projektu powyższej ustawy, „[w]prowadzenie tego rozwiązania powinno ułatwić walkę z szarą strefą, umożliwiając zakwalifikowanie do automatów do gier urządzeń mechanicznych, elektromechanicznych i elektronicznych, w tym komputerowych, w których gry posiadają elementy losowe, a wygraną gracz otrzymuje w postaci punktów, za które może przedłużyć czas

³⁹ Zob. ust. 22–24 uzasadnienia orzeczenia.

⁴⁰ Dz. U. 2009 Nr 201, poz. 1540 ze zm.

gry (często w takich przypadkach wygrane wypłacane są w ukryciu przez pracowników obsługi). Zawarcie w ustawie ww. definicji spowoduje, iż nie będzie wątpliwości nie tylko co do traktowania możliwości przedłużenia gry bez konieczności wpłaty stawki za udział w grze jako wygranej rzeczowej, lecz także możliwości rozpoczęcia nowej gry przez wykorzystanie wygranej rzeczowej w poprzedniej grze. W drugim przypadku chodzi o zapobieżenie ewentualnemu omijaniu przepisów ustawy przez łączenie możliwości kontynuacji gry wskutek wykorzystania wygranej rzeczowej uzyskanej w poprzedniej grze z wpłatą stawki za udział w grze⁴¹. Poza walką z tzw. „szarą strefą” i ogólnie przestępczością skarbową i gospodarczą projektodawca nowej ustawy hazardowej zwrócił również uwagę na interes państwa w walce z zagrożeniem uzależnienia od hazardu, w tym na „[k]oszty społeczne i ekonomiczne tego uzależnienia”, które ponoszą zarówno rodziny uzależnionych, jak i całe społeczeństwo oraz państwo⁴². Zwraca się uwagę, iż „[p]atologiczny hazard został podniesiony do rangi osobnego zaburzenia psychicznego”⁴³. W konsekwencji bezsprzecznie intencją państwa było ograniczenie, czy wręcz wyeliminowanie, określonych gier hazardowych, przede wszystkim dość powszechnych gier na automatach i niskich wygranych.

W toku analizy ustawy o grach hazardowych pojawia się pytanie, które jej przepisy należy uznać za przepisy techniczne, podlegające temu samemu obowiązkowi notyfikacji Komisji. Art. 139 ust. 1 Ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych („[p]odatnicy prowadzący działalność w zakresie gier na automatach o niskich wygranych uiszczają podatek od gier w formie zryczałtowanej w wysokości 2000 zł miesięcznie od gier urządzanych na każdym automacie”) może być rozważany jako przepis techniczny na podstawie art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34/WE („[p]rzepisy techniczne obejmują *de facto*: [...] specyfikacje techniczne lub inne wymagania bądź zasady dotyczące usług, które powiązane są ze środkami fiskalnymi lub finansowymi mającymi wpływ na konsumpcję produktów lub usług przez wspomaganie przestrzegania takich specyfikacji technicznych lub innych wymagań”). Tym samym do kategorii

⁴¹ Uzasadnienie do projektu ustawy o grach hazardowych wraz z projektami aktów wykonawczych, nr druku 2481, Warszawa, 12 XI 2009 r., s. 7, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/49518C7F5B9A4CB2C125766C00632CBA/\\$file/2481.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/49518C7F5B9A4CB2C125766C00632CBA/$file/2481.pdf) (dostęp: 11 IV 2014), dalej „Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o grach hazardowych”.

⁴² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o grach hazardowych, s. 2.

⁴³ Ibidem.

przepisów technicznych *de facto* zalicza się również „inne wymagania [...], które powiązane są ze środkami fiskalnymi”.

Podkreślenia wymaga, że środki fiskalne, w szczególności podatki, mogą pełnić funkcje regulacyjne⁴⁴, wpływając na przebieg zjawisk społeczno-gospodarczych. W przedmiotowym przypadku regulacja ta polega na wywieraniu wpływu na obrót produktami czy na właściwości tychże produktów, w tym w istotny sposób na ograniczaniu swobodnego przepływu określonych towarów. W konsekwencji wprowadzenie podatku na określone produkty w wysokości tak znacznej, aby doprowadzić do ograniczenia obrotu tymi towarami, lub wręcz wyeliminowania ich z rynku wskutek braku dalszej opłacalności obrotu (co może skutkować przekształceniem wysoko opodatkowanego towaru w inny, niż opodatkowany, i prowadzić do istotnej zmiany właściwości produktu pierwotnego), ma bezsprzecznie techniczny charakter. Należy wskazać przypadki notyfikowania przez dane państwa członkowskie przepisów podatkowych (np. notyfikacje z dnia 20 stycznia 2011 r., 2011/0019/DK, oraz z dnia 8 lipca 2011 r., 2011/0340/HU, dokonane przez Danię i Węgry odnośnie do przepisów opodatkowujących tzw. niezdrową żywność (ang. *fat taxes*), czy notyfikacja z dnia 30 grudnia 2010 r., 2011/9003/IS, dokonana przez Islandię odnośnie do zmian w systemie opodatkowania pojazdów mechanicznych).

Co do charakteru art. 139 ust. 1 ustawy o grach hazardowych można stwierdzić, że sam projektodawca przesądził w tym zakresie, wskazując następująco w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy z 2009 r.: „[r]ealizując zasadnicze, systemowe cele polegające zwłaszcza na wzroście ochrony społeczeństwa i praworządności przed skutkami hazardu, wprowadzono zakaz urządzania gier na wszelkich automatach z elementami losowości poza kasynami. Do czasu wygaśnięcia ostatnich udzielonych zezwoleń na prowadzenie salonów gry na automatach oraz punktów gry na automatach o niskich wygranych, będzie następować stopniowe obniżenie wpływów podatkowych, proporcjonalne do liczby wygasających w danym roku zezwoleń. Ujemne skutki fiskalne spowoduje zmniejszająca się liczba eksploatowanych automatów o niskich wygranych. Ten rodzaj skutków fiskalnych będzie częściowo równoważony skutkami pozytywnymi. W analizie przyjęto założenie, że ok. 30% wpływów z tytułu udziału w grach na automatach o niskich

⁴⁴ Por. m.in. E. Ruśkowski, *Finanse publiczne i nauka finansów publicznych*, w: *Finanse publiczne i prawo finansowe*, t. 1, pod red. E. Ruśkowskiego, Warszawa 2000, s. 17-18.

wygranych nie zostanie wycofane z rynku, lecz może być sukcesywnie przenieszone przez graczy do salonów automatów, do momentu zakończenia ich działalności. Dodatkowym złagodzeniem skutków fiskalnych powyższego zakazu może być wzrost wpływów z tytułu wzrostu stawki zryczałtowanego podatku od gier. Dotychczasowa wysokość 180 euro (ok. 750 zł) miesięcznie zryczałtowanego podatku od gier uiszczanego od każdego eksploatowanego automatu od roku 2010 wyniesie 2000 zł. Jednocześnie jest to czynnik zmniejszający szacunki w zakresie liczby eksploatowanych automatów o niskich wygranych, od których uiszczany jest podatek od gier. Nierentowne automaty o niskich wygranych najprawdopodobniej będą wycofywane z eksploatacji⁴⁵. Jak widać, wskazuje się wprost na istotny wpływ tego przepisu podatkowego na zmniejszanie się liczby produktów w postaci automatów o niskich wygranych, co w połączeniu z zakazami ustawowymi (art. 129 ust. 1, art. 135 ust. 2 i art. 138 ust. 1 ustawy o grach hazardowych) prowadzi do zmniejszenia popytu na ten produkt jako mniej rentowny. Także nie bez znaczenia jest blisko trzykrotne zwiększenie ryczałtowego obciążenia podatkowego względem gier na automatach o niskich wygranych, przy utrzymaniu na niezmiennym poziomie (albo przy nieznacznym wzroście – o 5% w przypadku gier na automatach w salonach gier) podatków od gier na automatach wysokohazardowych. Omawiana regulacja prawna może skłaniać do przekształcania automatów o niskich wygranych w automaty wysokohazardowe (zwłaszcza jeśli uwzględnić, że co do tych urządzeń obowiązuje podatek niezryczałtowy, obliczany od uzyskanego dochodu) bądź w urządzenia zręcznościowe czy tzw. symulatory czasowe, które to automaty w ogóle nie podlegają opodatkowaniu podatkiem od gier. Zarówno utrata cechy losowości, jak i pozbawienie ograniczeń stawek i wygranych stanowi istotną zmianę właściwości przedmiotowych towarów, co prowadzi do kwalifikacji regulacji prawnej jako przepisów technicznych.

Na marginesie niniejszych rozważań zauważyć można, że podatek od gier na automatach o niskich wygranych ma charakter zryczałtowy, a tym samym jego wysokość jest niezależna od rzeczywistego zysku (przychodu, dochodu) osiąganego z używania automatów (obowiązek podatkowy występuje w każdym miesiącu eksploatacji automatu o niskich wygranych, nawet gdy dochód jest niższy od wysokości samego podatku, a także gdy automat przynosi stratę).

⁴⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o grach hazardowych, s. 61.

Techniczny charakter przepisu art. 139 ust. 1 ustawy o grach hazardowych uwypukla zabieg zestawienia go z przepisem art. 135 ust. 2 ustawy o grach hazardowych (zakaz zmiany zezwolenia w zakresie miejsca prowadzonej działalności). Wspólny, łączny efekt tychże przepisów (w których „techniczny” charakter jednego z nich został już stwierdzony przez Trybunał Sprawiedliwości) powoduje bowiem, że w braku możliwości zmiany jednego lokalu będącego punktem gier na inny, bardziej opłacalny, przy trzykrotnym zwiększeniu podatku, punkt gier ulega faktycznej likwidacji, a w konsekwencji eliminowana jest możliwość eksploatacji automatów funkcjonujących dotąd w tym punkcie (determinuje to regres w popycie). Owo swoiste *iunctim* tych norm wyraźnie potwierdza ich techniczny charakter jako jednej regulacji prawnej.

Kontynuując powyższy tok rozumowania, za kolejne przepisy techniczne uznać należy: art. 14 ust. 1 (zakaz urządzania gier na automatach poza kasynami gry), art. 48 ust. 1 (ograniczenie do jednokrotnej możliwości przedłużenia terminu na rozpoczęcie działalności), art. 129 ust. 2 (zakaz wydawania nowych zezwoleń), art. 135 ust. 2 (zakaz zmiany zezwoleń na urządzenie gier na automatach o niskich wygranych w zakresie miejsca prowadzenia punktu gier), art. 138 ust. 1 ustawy o grach hazardowych (zakaz przedłużania już wydanych zezwoleń).

Trybunał Sprawiedliwości w swym orzeczeniu z 19 lipca 2012 r. w sprawach połączonych C-213/11, C-214/11 i C-217/11 *Fortuna sp. z o.o., Grand sp. z o.o. i Forta sp. z o.o. przeciwko Dyrektorowi Izby Celnej w Gdyni*⁴⁶ w odpowiedzi na zapytania Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Gdańsku co do zastosowania art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34/WE do przepisów Ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (art. 129 ust. 2, art. 135 ust. 2 i art. 138 ust. 1) stwierdził następująco: „[a]rtykuł 1 pkt 11 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 2008 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasady dotyczące usług społeczeństwa informacyjnego, ostatnio zmienionej dyrektywą Rady 2006/96/WE z dnia 20 listopada 2006 r., należy interpretować w ten sposób, że przepisy krajowe tego rodzaju jak przepisy ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, które mogą powodować ograniczenie, a nawet stopniowe uniemożliwienie prowadzenia gier na automatach o niskich wygranych poza kasynami i salonami

⁴⁶ Dz. Urz. UE C 295 z 29 IX 2012 r., s. 12.

gry, stanowią potencjalnie «przepisy techniczne» w rozumieniu tego przepisu, w związku z czym ich projekt powinien zostać przekazany Komisji zgodnie z art. 8 ust. 1 akapit 1 wskazanej dyrektywy, w wypadku ustalenia, iż przepisy te wprowadzają warunki mogące mieć istotny wpływ na właściwości lub sprzedaż produktów. Dokonanie tego ustalenia należy do sądu krajowego⁴⁷. Ponadto Trybunał uznał, że „przepis tego rodzaju jak art. 14 ust. 1 ustawy o grach hazardowych, zgodnie z którym urządzenie gier na automatach dozwolone jest jedynie w kasynach gry, należy uznać za «przepis techniczny» w rozumieniu art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34⁴⁸. Trybunał uznał również, że automaty o niskich wygranych mieszczą się w zakresie przedmiotowym „produktów” w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE⁴⁹. Podkreślenia wymaga, iż Trybunał w przedmiotowej sprawie wykroczył poza zakres pytań postawionych przez WSA w Gdańsku, bowiem podjął nie tylko zagadnienie art. 14 ust. 1 ustawy o grach hazardowych, pisząc o „zakazie wydawania, przedłużania i zmiany zezwoleń”, a także o „[p]rzepisach krajowych tego rodzaju jak przepisy ustawy o grach hazardowych, które mogą powodować ograniczenie, a nawet stopniowe uniemożliwienie prowadzenia gier na automatach o niskich wygranych poza kasynami i salonami gry”. Wydaje się, że poprzez przyjęcie kryteriów wymienionych w ust. 38 i 39 orzeczenia Trybunał przesądził o „technicznym” charakterze regulacji z art. 129 ust. 2, art. 135 ust. 2 oraz art. 138 ust. 1 ustawy o grach hazardowych.

Co więcej, przywołane orzeczenie Trybunału w sprawach połączonych C-213/11, C-214/11 i C-217/11 wskazuje, że w toku rozważań nad technicznym charakterem danych przepisów prawa konieczne jest całościowe spojrzenie na określoną regulację prawną, nie zaś jedynie wybiórcza analiza wydzielonego jednego przepisu czy większej ich liczby. Zgodnie z orzeczeniem Trybunału „[w] świetle powyższych rozważań na postawione pytania trzeba odpowiedzieć, iż art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34 należy interpretować w ten sposób, że przepisy krajowe tego rodzaju jak przepisy ustawy o grach hazardowych, które mogą powodować

⁴⁷ Wyrok Trybunału (Trzecia Izba) z 19 VII 2012 r. w sprawie *Fortuna sp. z o.o.* (C-213/11), *Grand sp. z o.o.* (C-214/11), *Forta sp. z o.o.* (C-217/11) przeciwko Dyrektorowi Izby Celnej w Gdyni (sprawy połączone C-213/11, C-214/11 i C-217/11), Dz. Urz. UE C 295 z 29 IX 2012, s. 12, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CJ0213&rid=1> (dostęp: 11 IV 2014).

⁴⁸ Zob. ust. 25 uzasadnienia orzeczenia.

⁴⁹ Zob. ust. 27 uzasadnienia orzeczenia.

ograniczenie, a nawet stopniowe uniemożliwienie prowadzenia gier na automatach o niskich wygranych poza kasynami i salonami gry, stanowią potencjalnie «przepisy techniczne» w rozumieniu tego przepisu, w związku z czym ich projekt powinien zostać przekazany Komisji zgodnie z art. 8 ust. 1 akapit 1 wskazanej dyrektywy, w wypadku ustalenia, iż przepisy te wprowadzają warunki mogące mieć istotny wpływ na właściwości lub sprzedaż produktów. Dokonanie tego ustalenia należy do sądu krajowego⁵⁰. Tym samym Trybunał uznał, że ograniczenia w zakresie gier na automatach o niskich wygranych nie sprowadzają się jedynie do limitowania usług oferowania gier, ale dotyczą także obrotu towarowego (produktami)⁵¹. Wcześniej takie stanowisko zajął Trybunał między innymi w sprawie C-267/03 *Postępowanie karne przeciwko Larsowi Erikowi Staffanowi Lindbergowi*⁵².

Podsumowanie

Dyrektywa 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiająca procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego wprowadza szczególną procedurę notyfikowania Komisji tzw. przepisów technicznych. Tryb ten zasadza się na obowiązku państw członkowskich uprzedniego przedkładania Komisji projektów takich przepisów (tzw. projektów przepisów technicznych) w celu umożliwienia podjęcia zarówno przez Komisję, jak i państwa członkowskie odpowiednich działań mających na celu zabezpieczenie przede wszystkim swobody przepływu towarów w Unii Europejskiej (art. 28 TFUE) – zob.

⁵⁰ Ust. 40 uzasadnienia orzeczenia. Podobnie całościowego spojrzenia domaga się Trybunał w ust. 36 uzasadnienia orzeczenia: „Należy zaś stwierdzić, że przepisy przejściowe ustawy o grach hazardowych nakładają warunki mogące wpływać na sprzedaż automatów do gier o niskich wygranych. Zakaz wydawania, przedłużania i zmiany zezwoleń na prowadzenie działalności w zakresie gier na automatach o niskich wygranych poza kasynami może bowiem bezpośrednio wpływać na obrót tymi automatami”.

⁵¹ Odmienne stanowisko wielokrotnie zajmowały polskie sądy administracyjne. Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA) z 10 IX 2013 r., sygn. II FSK 2265/11, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/0D98DABCDDB> (dostęp: 13 IV 2014); wyrok NSA z 17 V 2013 r., sygn. II FSK 65/12, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/3044538EA1> (dostęp: 13 IV 2014).

⁵² Zob. ust. 84 i 89 uzasadnienia orzeczenia w sprawie C-267/03.

w tym zakresie fundamentalne orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-194/94 *CIA Security International SA przeciwko Signalson SA i Securitel SPRL* (w szczególności ust. 50 uzasadnienia).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądów unijnych przepisy nienotyfikowane należy traktować jako bezskuteczne i niewykonalne przeciwko jednostce.

Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych weszła w życie z dniem 1 stycznia 2010 r. Wprowadziła ona szereg przepisów o tzw. charakterze technicznym, podlegających regulacji prawnej dyrektywy 98/34/WE. Należy stwierdzić, że te jej przepisy, które nie zostały notyfikowane Komisji zgodnie z dyrektywą 98/34/WE na etapie prac nad jej projektem przed ostatecznym przyjęciem przez polski parlament, nie mogą być stosowane wobec jakiegokolwiek podmiotu przez żaden z organów państwa (co dotyczy zarówno organów administracji publicznej, jak i organów wymiaru sprawiedliwości). Na marginesie wskazać należy, że nie oznacza to uchylenia obowiązywania powyższych przepisów, albowiem te nadal obowiązują w systemie prawa krajowego. Ich eliminacja z obrotu prawnego może nastąpić jedynie w formalnym trybie przewidzianym w Konstytucji RP⁵³ oraz w ustawach. Przepisy te natomiast są bezskuteczne – nie można ich stosować⁵⁴.

Wydaje się nadto, że opisany brak możliwości stosowania przepisów nienotyfikowanych zdaje się rozciągać również na te przepisy prawidłowo notyfikowane, które w sposób jasny i oczywisty mają za zadanie jedynie realizację (wdrozenie) przepisów nienotyfikowanych i które nie stanowią w określonym zakresie autonomicznych, samodzielnych przepisów regulujących daną sferę (wprowadzając określone zakazy czy nakazy bądź w inny sposób poddając daną materię regulacji prawnej). Odmienne podejście do skuteczności takich przepisów uchybiałoby bowiem celowi dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady jako próba obejścia obowiązku notyfikacji wprowadzonego przez wymienioną dyrektywę.

⁵³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 IV 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁵⁴ Zob. w tym zakresie M. Górka, *Kontrola przestrzegania prawa wspólnotowego przez państwa i podmioty prywatne w Unii Europejskiej*, Toruń 1999, s. 118 i n.

TECHNICAL REGULATIONS IN THE MEANING OF DIRECTIVE 98/34 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. LEGAL ASPECTS OF THE ABSENCE OF NOTIFICATION

Summary

This article concerns the notification procedure of technical standards specified in Directive 98/34 of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 on technical standards and regulations, which provides for information in the field of technical standards and regulations as well as principles of the information society service.

The first part of the article explains notions such as 'technical standards', 'technical specification', 'other requirements', 'service provision principle', and 'draft standards'. This is followed by evaluation of the solutions adopted in Polish legal acts implementing Directive 98/34, considered from the point of view of the terms and concepts used in their wording and compliance with the requirements which the Directive has imposed of Member States.

Further, the requirement put on Member States to inform the European Commission of each legislative draft concerning technical standards before their final adoption by individual Member States is discussed, and consequences of a failure to do so are presented on the examples of numerous judgments delivered by the ECJ of the EU, i.e. the CJ and the General Court.

The final part of the article deals with technical standards defined in the Act on gambling of 19 November 2009 which, contrary to the requirements of Directive 98/34 EP, have not been notified, and the legal and fiscal consequences of this omission have been thoroughly analysed.

Keywords: technical standards – information society service – notification – gambling